

ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR

DE NEDERLANDSE ENTOMOLOGISCHE VERENIGING

ISSN 0013-8827. Officiële afkorting (World List): Ent. Ber., Amst.

Deel 43

1 april 1983

No. 4

Adres van de Redactie:

B. J. LEMPKE, Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam — Nederland

B. J. LEMPKE, Interessante waarnemingen en vangsten van Lepidoptera in 1981: 49; H. J. VALLENDUUK, De zeldzame Hister helluo Truqui sinds 1944 weer in Nederland waargenomen (Col.: Histeridae): 57; AAT BARENDREGT, Syrphus nitidifrons Becker, 1921, from the Netherlands, with description of the male, and a key to the European Syrphus species (Diptera: Syrphidae): 59; KORTE MEDEDELINGEN: Europees Congres voor Lepidopterologie: 56; Ter overname, Gezocht: 64; LITERATUUR: 56, 58.

Interessante waarnemingen en vangsten van Lepidoptera in 1981

door

B. J. LEMPKE

Instituut voor Taxonomische Zoölogie (Zoölogisch Museum), Amsterdam

ABSTRACT. — Interesting observations and captures of Lepidoptera in 1981. A survey is given of the principal notes received about the indigenous Lepidoptera belonging to the Dutch fauna.

Elk seizoen, of het nu goed is of niet, levert waarnemingen op die waard zijn gememoreerd te worden. Het hoeft daarbij niet altijd om zeldzaamheden te gaan. Ook de gewone soorten zijn interessant. Vandaar dat ook verschillende daarvan in het onderstaande overzicht voorkomen.

ZYGAENIDAE

Adscita statices (Linnaeus). De vorm van de droge gronden, die gebonden is aan het voorkomen van *Rumex acetosella* L. (Schapezuring), blijkt op Schouwen regelmatig voor te komen. Op 29. VII werden twee exemplaren gezien in het reservaat „het Zeepe”, op 1.VIII nog één (J. Boot). Ook in Zeeuws-Vlaanderen komt zij voor. Op 11.VII werd een exemplaar waargenomen bij Heikant (bij Hulst) (E. Vermandel). Een nieuwe vindplaats in een heel ander gebied is Pesse, een paar km ten noorden van Hoogeveen, vanwaar ik een exemplaar zag dat gekweekt was uit een gevonden rups (M. Jansen).

Zygaena filipendulae (Linnaeus). Op 13.VI werden een aantal rupsen gevonden bij Zonne-maire (Schouwen), op 22.VII was de vlinder er talrijk op de bloemen van Beemdkroon (*Knautia arvensis* (L.) Coulter) en Jacobskruiskruid (J. Boot). Op 9.VIII was de vlinder bij tientallen aanwezig langs het talud van de spoorlijn te Sittard (K. Penners).

Zygaena trifolii (Esper). Van deze vroeger plaatselijk vaak zeer talrijk voorkomende soort is het Nederlandse areaal nu ingekrompen tot slechts enkele vindplaatsen. Een prettige verrassing was te vernemen dat zij nog altijd hier en daar in Zeeuws-Vlaanderen voorkomt.

PSYCHIDAE

Epichnopteryx retiella (Newman). Het aantal bekende vindplaatsen van deze fraaie kleine Psychide is beperkt tot een paar in het westen en zuidwesten. Dat de werkelijke verspreiding echter groter is blijkt uit de vondst van een zakje aan de onderkant van een berkeblad in een heidegebied met veel opslag van Berk en Populier in de omgeving van Havelte, waaruit later een ♂ gekweekt werd (G. Padding).

PTEROPHORIDAE

Oxyptilus pilosellae (Zeller). Dit Vedermotje was in opvallend groot aantal aanwezig aan de Blooise dijk bij Zonnemaire (Schouwen), waar de voedselplant van de rups (*Hieracium pilosella* L. (Muizeoor)) algemeen voorkomt. „Deze plant staat echter ook in behoorlijk aantal in het duin achter mijn woning te Haamstede, maar ik moest lang zoeken om daar een paar exemplaren te vinden, hoewel ik er ieder jaar wel enkele zie” (J. Boot).

HESPERIIDAE

Hesperia comma (Linnaeus). De slechts lokaal voorkomende vlinder vloog vrij goed in de duinen bij Egmond-Binnen. In totaal werden 19 exemplaren gezien (Br. F. Melkert). Bij Havelte was *comma* gewoon, maar werd slechts zeer plaatselijk waargenomen. Een dagtelling kwam tot ongeveer 40 exemplaren (A. de Jonge).

PAPILIONIDAE

Papilio machaon Linnaeus. Alleen uit het midden en zuiden van Limburg werden berichten over waarnemingen ontvangen. Op 10.V werd er één te Maastricht gezien. Op 12.V vlogen er 7 à 8 op d'Observant (Sint Pietersberg), een week later 6. Een ♂ werd in elk geval op beide dagen waargenomen, te herkennen aan de ontbrekende rechter achtervleugel. Op 29.V werd een Koninginnepage gezien te Maria-Hoop. (Op Belgisch gebied, langs het Albertkanaal tussen Canne en Vroenhoven vloog de vlinder in het najaar „in groot aantal” volgens Br. Virgilius Lefeber).

PIERIDAE

Artogeia rapae (Linnaeus). Een zeer vroege waarneming is die van een exemplaar op 31.III te Terneuzen (E. Vermandel.).

Gonepteryx rhamni (Linnaeus). In de laatste week van juli werden te Hulst veel exemplaren aangetroffen op rozerode bloemen van *Lathyrus latifolius* L., nu niet bepaald een bloem waarop men vlinderbezoek zou verwachten. Heel late data waarop de Citroenvlinder nog wordt gezien, blijken toch nogal eens voor te komen. Ook in 1981 weer: 5.XI te Drempt, 15.XI te Putten.

LYCAENIDAE

Callophrys rubi (Linnaeus). Op 12.VI zeer algemeen in de omgeving van Havelte, meer dan in andere jaren (G. Padding).

Quercusia quercus (Linnaeus). In 1981 zeer gewoon te Havelte en op de Kallenkoter heide (A. de Jonge). Te Hapert (N.-B.) diverse exemplaren langs een zandpaadje bij een bosrand, hoog om de toppen van de bomen (A. van Oosten).

Satyrium ilicis (Esper). Te Havelte gewoon, bijna altijd aangetroffen op bloeiende distels, bij Hapert daarentegen slechts één exemplaar gezien. Voor de veranderde genusnaam zie Clench, (1978), 1979.

Heodes tityrus (Poda). In de omgeving van Steenwijk maar vooral bij Havelte, zeer gewoon: hoogste dagtelling 300 exemplaren (A. de Jonge). Ook in reservaat „De Wieden” bij Wapser-

veen vloog de vlinder talrijk: op 4.VIII werden er tussen de 3 en 400 gezien (G. Padding).

Polyommatus icarus (Rottemburg). Ook deze Lycaenide was talrijk te Havelte. Op 5.VIII werd er een exemplaar van de zeldzame f. *obsoleta* Gillmer gevangen (G. Padding). Hierbij ontbreken alle basale en submedianale vlekken.

NYMPHALIDAE

Zowel van *Aglais urticae* als van *Inachis io* (en ook van *Gonepteryx rhamni*) werden de overwinterde exemplaren op diverse plaatsen voor het eerst in de derde decade van maart gezien, in de periode dat de dagtemperatuur eindelijk tot 10° gestegen was.

Ladoga camilla (Linnaeus). Op 1.VIII werden vier exemplaren waargenomen in het Wooldse veen (W. Poppe). Ook werd er één vermeld van Hapert.

Aglais urticae (Linnaeus). De tweede generatie verscheen pas omstreeks half augustus, maar was eind VIII en in IX op veel plaatsen weer zeer talrijk. Enkele waarnemers vonden de vlinder toen zelfs gewoner dan in voorgaande jaren. Tegen het eind van IX nam het aantal echter sterk af. Een paar late waarnemingen: 5.XI te Drempt (Ch. Naves), 3.XII één in de tuin te Hulst (mevr. Vermandel). Op 3.X werd nog een klein nestje rupsen bij Woerden gevonden. 45 daarvan verpopten en leverden vanaf 24.X de vlinder (J. Stolk).

Nymphalis polychloros (Linnaeus). De vlinder blijft zeer schaars, maar is blijkbaar toch nog steeds aanwezig. Enkele meldingen van 1981: te Oostkapelle werd 20.III een exemplaar gezien (ds. C. van Tuijl van Serooskerken). B. van Aartsen zag er één te Valkenisse, terwijl te Oost-Maarland in Zuid-Limburg een dood exemplaar op de weg gevonden werd (A. van Mastrigt).

Inachis io (Linnaeus). Ook 1981 is over het geheel genomen weer een gunstig jaar voor de vlinder geworden. Een extreem vroege waarneming is die van een exemplaar op 31.I te Zonnemaire. In juni kwamen in de polder de Stouwe bij Zuidveen (ten zuiden van Steenwijk) duizenden rupsen voor met gevolg dat de vlinder later in de hele omgeving van Steenwijk zeer gewoon was. Op 4.VIII werden bij Sittard diverse grote nesten rupsen gevonden. Ongeveer 400 daarvan werden meegenomen, die later bijna alle de vlinder leverden (H. Penners). Van diverse plaatsen werd de zomergeneratie, die in de loop van juli verscheen, als gewoon of zelfs talrijk gemeld. Om er enkele te noemen: Leeuwarden, Wijnjewoude, Gaasterland, Putten, Harderwijk, Drempt, Rhenen, reservaat De Braakman. In de tweede helft van VIII verdwenen de meeste vlinders. Ze gingen in diapauze. Dat bleek uit een fraaie waarneming van de heer H. Bunjes. Op 4.IX was bij schitterend weer geen enkele Dagpauwoog te zien op de Escheplaat (bij Strijen, in het Hollandsch Diep), maar in een rietwerkershut zaten enige honderden in diepe rust tegen het rieten dak!

Van een echte tweede generatie is weinig gebleken. Wel werd 12.IX bij Woerden een nest rupsen gevonden waarvan 80 werden meegenomen, die enkele dagen later verpopten. Toen aan het eind van IX de vlinders uitkwamen waren enkele misvormd en vele waren klein (J. Stolk). Laatste waarneming: 23.X één in het Amstelpark te Amsterdam (C. Zonneveld).

Polygonia c-album (Linnaeus). De vlinder is nog steeds beperkt tot de zuidelijke helft van het land, maar lijkt zich daar uit te breiden. Zo werd hij nu van diverse plaatsen in Zeeland vermeld. Terwijl de Gehakkelde aurelia er voor 1981 nog nooit werd waargenomen, werd hij nu gezien te Clinge (23.VII) en Hulst (23.VIII en 30.IX (E. Vermandell). Een andere vindplaats was Geersdijk op Noord-Beveland, waar de vlinder ook al in 1980 was gezien (J. van Vuure). Wat noordelijker werd *c-album* gemeld van Ouddorp (27.IX, W. Grinwis) en Brielle (1 en 15.X, P. Rooij). In Noord-Brabant: Haagse Beemden bij Prinsenbeek (10.IV, K. Kuypers), Chaam (diverse exemplaren in VII en IX) en Oisterwijk en omgeving (8.VII, minstens acht, J. van Raak), Vessem (20.III en 3.VIII, mevr. Gehéniau), Hapert en Bergeyk (A. van Oosten). In midden-Limburg komt *c-album* in de omgeving van Melick geregeld voor, maar steeds in klein aantal (M. Franssen). Hetzelfde geldt voor Neerbeek en de bosen van Geulle (D. Cupedo). Verder gemeld van Sittard en Eys-Wittem (hier in VII zeker 15 exemplaren, J. Stevens).

Araschnia levana (Linnaeus). Niettegenstaande het minder fraaie weer was ook in 1981 weer

een voortreffelijk jaar voor het Landkaartje. In Groningen zag J. van Oort op 10.V drie exemplaren bij Heiligerlee. In Friesland is de vlinder verbreid over de hele Woudstreek. Meer westelijk werd hij nu ook gesignaleerd van Heerenveen en Munnikeburen. In Drenthe werd *levana* gezien te Gees en Diever, terwijl bij Havelte beide generaties zeer gewoon waren, zowel in de lage veengebieden als op de zandgronden. Op 8.IX werden de rupsen er bij honderden aangetroffen (A. de Jonge). In het N.W. van Overijssel is vooral het voorkomen bij Kalenberg en in het reservaat De Wieden bij Wapserveen vermeldenswaard. In Flevoland werd *levana* gezien bij het gemaal De Blocq van Kuffeler en bij Almere-Haven. Voor Gelderland nog een waarneming van 1980: Bruchem in de Bommelerwaard (D. Prins). De vlinder komt nu practisch op alle geschikte terreinen op de Veluwe en in de Graafschap voor. Van diverse plaatsen (Erme-lo, Kroondomeinen, Twello, Eldrik, Ulenpas bij Hoog-Keppel) werden de vlinders of de rupsen als zeer talrijk gemeld. In Maas en Waal werd *levana* gezien te Bergharen. In Utrecht werd de vlinder gemeld van de Grebbeberg, Maarn, Den Dolder en Amersfoort. Ook in het westen breidt de vlinder zijn areaal weer uit. Voor Noord-Holland zijn te melden: 's-Graveland, Ankeveen, de Twiskepolder bij Oostzaan (beide generaties!), Kwadijk, Oosthuizen en Amsterdam (waar begin VIII enkele in het Loopveld langs de Kalfjeslaan vlogen, C. Zonneveld). In Zuid-Holland werden op 4.IX enkele rupsen gevonden op de Esscheplaat. Uit Zeeland werden alleen waarnemingen uit Zeeuws-Vlaanderen bekend: Hulst, Clinge en Graauw, beide generaties, soms 10 of meer exemplaren (E. Vermandel). In het reservaat De Braakman vloog *levana* bij tientallen. De laatste jaren wordt de vlinder hier steeds gewoner (Riemsdag). Voor Noord-Brabant eerst twee aanvullingen voor 1980: Klundert en Dussen (in het Land van Altena) (D. Prins). In 1981: Etten-Leur, Chaam, Baarle, Vessem, Hapert (de tweede generatie opvallend veel), de Kornsche Boezem (3 km ten zuiden van Almkerk in het Land van Altena), de heemtuin te 's-Hertogenbosch. Enkele berichten uit Limburg: Sittard, Sint Pietersberg, Eys-Wittem (tweede generatie hier zeer talrijk).

Clossiana selene (Denis & Schiffermüller). In het Woldlake bos bij Steenwijk vloog de tweede generatie vrij talrijk (Ch. Naves), terwijl deze in het reservaat De Wieden bij Wanneperveen zelfs zeer algemeen was. Op 4.VIII werd de populatie op 4 à 500 exemplaren geschat (A. de Jonge, G. Padding).

Issoria lathonia (Linnaeus). Biezonder interessant is de ontdekking van de heer J. van Raak te Chaam, dat zich in Nederland buiten de duinen nog een kleine populatie bevindt, namelijk bij Baarle precies op de grens met België. De vlinder werd in alle maanden van juni tot en met september waargenomen. In totaal werden er 17 exemplaren geteld. Ik hoop dat het mogelijk zal zijn deze kolonie jaarlijks te controleren om te zien of ze zich kan handhaven.

Van de duinpopulatie zag Br. Melkert het eerste exemplaar op 26.IV, gevolgd door een tweede op 7.V Deze generatie was ook in juni schaars en werd zelfs tot in juli gezien. Maar vanaf 15.VII verschenen de verse exemplaren van de volgende generatie, die vooral in VIII goed vloog en werd waargenomen van Voorne tot het Zwanenwater. Op 30.VIII telde C. Zonneveld in de Amsterdamse Waterleidingduinen ruim 100 exemplaren! Ook begin IX was de vlinder plaatselijk gewoon in het duin (4.IX 63 exemplaren bij Vogelenzang, 18 bij Egmond-Binnen). Later in de maand minderden de aantallen, hoewel er nog op 27.IX bij Vogelenzang 24 gezien werden. En op 1.X telde Br. Melkert 13 meest verse vlinders, waarschijnlijk behorend tot een derde generatie. In totaal werden in de duinen 460 exemplaren geteld.

Fabriciana niobe (Linnaeus). Niettegenstaande de ongunstige zomer was de vlinder in redelijk aantal aanwezig in de Egmondse duinen. In totaal telde Br. Melkert er 42 exemplaren.

SATYRIDAE

Pararge aegeria (Linnaeus). De vlinder wordt practisch elk jaar in Middelburg gezien, maar 1981 werd wel een recordjaar. De eerste werd 2.V waargenomen, de laatste op 1.IX. Vooral in VIII was hij regelmatig in de tuin aanwezig (J. Wedts de Swart). In het overzicht over 1980 vroeg ik me af (1982: 117), of *aegeria* mogelijk in het bosgebied van Domburg zou voorkomen. De heer Van Vuure schreef me daarop, dat de vlinder in de hele kop van Walcheren in het

geschikte biotoop voorkomt, van Veere via Vrouwenpolder en Oostkapelle tot Domburg. Van hieruit zijn de Middelburgse exemplaren blijkbaar afkomstig. *P. aegeria* is ook geregeld aanwezig in het reservaat De Braakman (Riemslog).

Lasiommata megera (Linnaeus). Half VIII opvallend talrijk op een opgespoten terrein bij Leidschendam (G. Wilmink).

Pyronia tithonus (Linnaeus). Ontbreekt ook niet in oostelijk Zeeuws-Vlaanderen. In 1981 gewoon te Hulst (op 27.VIII 27 exemplaren geteld), Clinge en Graauw (E. Vermandel).

Hipparchia semele (Linnaeus). Zeer algemeen in de duinen van de Banjaard bij Wissenkerke (Noord-Beveland) en die van Wassenaar, maar in het duingebied van Schouwen was de vlinder opvallend schaars. Op de Kallenkoter heide bij Havelte was *semele* buitengewoon talrijk op een omgeploegd en met gras weer ingezaaid heideveld. Naar schatting vlogen er zeker wel 8 à 900.

SATURNIIDAE

Saturnia pavonia (Linnaeus). In 1981 algemeen op de heiden en in de bosstreken van de Veluwe (A. Veldhuyzen). Daarentegen was op de Melicker heide in midden-Limburg, waar de soort in 1980 een uitstekend vliegjaar had, geen enkel exemplaar te zien (M. Franssen).

GEOMETRIDAE

Rheumaptera cervinalis (Scopoli). Tot nog toe bekend van Gelderland (Veluwe en Graafschap), enkele plaatsen in het oosten van Utrecht en Zuid-Limburg. Nu voor het eerst veel noordelijker aangetroffen: 4-11.V acht exemplaren op licht te Ruinen (R. Westerneng).

Apeira syringaria (Linnaeus). Een soort waarvan het voorkomen vrijwel beperkt is tot bosachtige terreinen. Opvallend is daarom de vangst van een exemplaar te Oosthuizen op 24.IX, midden in het polderland, en bovendien nog van de in natura zeer schaarse tweede generatie (W. van Rooijen). Een vangst in een faunistisch weinig bekend gebied is die van een exemplaar te Hulst (E. Vermandel).

SPHINGIDAE

Deilephila elpenor (Linnaeus), f. *daubi* Niepelt. In 1979 vermeldde ik het eerste Nederlandse exemplaar van deze uiterst zeldzame melanistische vorm. In 1981 vond de heer J. van Oort op 3.VI het tweede in zijn vangbak te Diever.

NOTODONTIDAE

Pheosia tremula (Clerck). Een merkwaardige ervaring had de heer H. Grinwis te Ouddorp met deze soort. Normaal komen bij hem in de vliegtijd 4 à 5 exemplaren per avond op licht, maar op 15.VIII (en alleen op deze avond!) telde hij er 164. Zo een zwerm doet denken aan migratie. Voor zover ik weet is dat van *tremula* nooit vermeld, maar dat betekent niet dat het nooit gebeurt.

LYMANTRIIDAE

Orgyia antiqua (Linnaeus). De rups staat bekend als polyfaag, maar het menu beperkt zich in de regel toch tot Meidoorn, Roos of Hazelaar. De heer P. Vroegindewij vond echter in zijn tuin te Middelharnis een rups op Vrouwemantel (*Alchemilla*), waarmee hij hem ook verder kweekte. Bovendien vond hij er verschillende op *Buddleja* (ook nog niet eerder vermeld) en Braam.

ARCTIIDAE

Pelosia muscerda (Hufnagel), f. *immaculata* Oudemans. Op 6.VIII werd te Diever een

exemplaar aangetroffen van de zeldzame vorm waarbij alle zwarte streepjes op de voorvleugels ontbreken (J. van Oort).

Euplagia quadripunctaria (Poda). Deze fraaie vlinder is meermalen in Zuid-Limburg aangetroffen. De laatste mij bekende vangst in dit gebied dateert van 1954. C. Felix (1981: 134) vermeldde een vangst op 17.VIII. 1981, maar bij navraag bleek, dat dit net over de grens bij Eben Emaal gebeurd was. Doch op 2.VIII van hetzelfde jaar ving de heer F. van Oosterhout een ♀ op licht te Gulpen. De Zuidlimburgse vangsten zijn ongetwijfeld uitlopers van het Belgische areaal.

NOCTUIDAE

Agrotis puta (Hübner). Langzaam maar zeker lijkt de vlinder zijn areaal uit te breiden. In 1981 weer twee nieuwe vindplaatsen in het binnenland: 19.V te Vreeswijk en 31.V te Doorn (J. Snel).

Xanthia gilvago (Denis & Schiffermüller). Hoewel een flink aantal vindplaatsen in Nederland bekend zijn, is de vlinder nu zeldzaam geworden, waarschijnlijk door de sterke achteruitgang van de Iep. In 1981 werd op 28.IX één te Oosthuizen gevangen (W. van Rooijen) en op 7 en 13.VIII telkens één te Steenwijk (A. de Jonge).

Simyra albovenosa (Goeze). De fraaie rupsen kunnen plaatselijk soms zeer talrijk zijn. In 1981 was dat het geval te Kallenkote (ten oosten van Steenwijk), waar ze opvallend algemeen waren op Riet en grassen (G. Padding). Het kweken van de rupsen levert geen moeilijkheden op, wel het uitkomen van de vlinders in het voorjaar als de cocons binnenshuis bewaard zijn.

Archanara dissoluta (Treitschke). In Zeeland is dit zeker geen gewone verschijning. Op 6.VIII werd er één te Zoutelande (Walcheren) gevangen, waar ook op 6.IX.1972 reeds één was aangetroffen (J. van Oort). In het Twiske (bij Oostzaan) was de vlinder in 1981 zeer algemeen, zoals practisch altijd in de lichtere f. *arundineta* Schmidt. Op 10.VIII werd evenwel een exemplaar van de typische zwart-bruine vorm aangetroffen (R. de Vos).

Mythimna albipuncta (Denis & Schiffermüller). De soort zit hier momenteel op de rand van haar bestaan. Van de eerste generatie werden alleen twee exemplaren op 1.VI te Tegelen gezien (C. Ottenheijm). De tweede werd van wat meer plaatsen gemeld, maar alleen ten zuiden van de grote rivieren en ook weer in zeer klein aantal, steeds één exemplaar per datum en in totaal maar zes. Vindplaatsen: Lbg.: Melick, Vlodrop, Tegelen; N.B.: Helenaveen; Zl.: Kortgene.

Mythimna l-album (Linnaeus). Beide generaties werden op de normale tijd opgemerkt, de eerste van 28.VI-22.VII, de tweede van 10.VIII-28.IX. Een geheel op zich zelf staande vangst is die van een exemplaar op 2.XI te Stein door pater Munsters. Het kan een late nakomeling van de tweede generatie geweest zijn, maar even goed een vertegenwoordiger van een heel kleine derde.

In totaal werden 52 exemplaren vermeld, de meeste toch weer van Beusichem. De vindplaatsen waren: Lbg.: Geulle, Stein, Maasbracht; Z.H.: Melissant; N.H.: Naarden (op 16 en 21.IX telkens één, A. van Tuyl); Gdl.: Varik (aan de Waal, ten Z.O. van Geldermalsen, één op 9.VII, Melchior), Beusichem.

Hoplodrina ambigua (Denis & Schiffermüller). Reeds op 7.V trof pater Munsters een exemplaar aan in de val te Stein. Dit bleef overigens de enige vangst in mei. Op 2.VI begonnen de waarnemingen op gang te komen, wel met hiaten en kleine aantallen. In VII werd de vlinder al weer veel schaarser met in totaal zes vlinders op vijf data. Op 13.VIII begon een nieuwe generatie te verschijnen die veel talrijker was, vooral in de laatste week van VIII en de eerste decade van IX. Topdata: 4.IX (48) en 6.IX (54). Slotdatum: 1.X met 3 in de val te Kortgene. In totaal werden 579 exemplaren geteld, veel beter dan in de drie voorafgaande jaren.

Vindplaatsen: Lbg.: Stein, Maasbracht, Melick; Zl.: Kortgene, Haamstede; Z.H.: Melissant, Rockanje, Oostvoorne, Brielle, Schipluiden (ten Z.W. van Delft, één op 25.IX, Th. Blokland); N.H.: Oosthuizen (één op 18.IX, W. van Rooijen).

Chrysodeixis chalcites (Esper). Op 21.IV vond de heer G. Padding op een in een bloemenzaak te Steenwijk gekochte *Sinningia* („*Gloxinia*”) een rups, die verder gevoerd werd met Wilg

en Populier (!). Ze verpoppte op 7.V en op 19.V verscheen de vlinder. Buiten werd deze waargenomen van 1.VIII-26.IX, spaarzaam in VIII, het meest in de eerste helft van IX met een totaal van 86 exemplaren. Hiervan stamden 60 van Berkel (C. de Veld) en 16 van Leidschendam (Th. Blokland). Buiten deze twee centra werden er gevangen te Helenaveen (5.VIII, K. Alders), Kortgene (1.VIII en 3.IX, J. van Vuure), Melissant (1, 4 en 9.IX, K. Huisman), Brielle (20.IX, P. Rooij) en Egmond-Binnen (23 en 26.IX, Br. F. Melkert, hier ook al 29.IX.1980).

Over het voorkomen in de Westlandse kassen berichtte de heer J. Woets: „Mede namens mijn collega Ramakers kan ik u zeggen, dat *chalcites* momenteel een gewone plaag is in de groentegewassen tomaat, komkommer, paprika en aubergine”.

De heer C. Persoons (TNO, Delft) schreef me de resultaten van vangsten met het in 1981 bekend geworden feromoon van *chalcites*. Van 16-21.IX werden op het proefstation te Naaldwijk in één nacht met één val buiten de kas respectievelijk 27 en 34 exemplaren gevangen waaruit bleek dat het feromoon werkte. Daarna werden proeven genomen op twee plaatsen te Bergschenhoek, in een kas van 4500 m² met tomaat en in een kas van 10.000 m² met paprika. In de grote kas werden 8 vallen geplaatst, in de kleinere 6, terwijl bij beide bovendien op 10 à 20 m afstand ervan één val buiten gezet werd. In de kleinere kas werden van 18.IX-4.XI 27 exemplaren gevangen en in de val erbuiten 21 plus 11 *M. confusa*. In de grote kas werden van 24.IX-4.XI 27 *chalcites* gevangen en 1 *confusa* en in de val erbuiten 13 *chalcites* en 2 *confusa*.

De heer Persoons deelde verder mee, dat *chalcites* ook ter sprake was gekomen op een congres over feromonen te Versailles. Volgens één van de deelnemers (Descoins, Frankrijk) ligt de noordgrens van het gebied waar de soort nog inheems is bij Avignon, terwijl volgens een andere deelnemer (Dunkelblum, Israel) ons najaarsklimaat al veel te guur is voor *chalcites*. Dit alles plus het feit dat een echte voorjaarsgeneratie hier buiten de kassen nooit is waargenomen (het enige vroege exemplaar van 13.VI.1980 zal wel uit een kas ontsnapt zijn) maakt het duidelijk, dat de soort zich hier te lande alleen staande kan houden dankzij de populaties in de kassen.

Macdunnoughia confusa (Stephens). Nu ongetwijfeld inheems in de gebieden waar de voorjaarsgeneratie wordt waargenomen (met zekerheid Limburg en de Achterhoek). Vandaar uit verspreidt de soort zich dan waarschijnlijk over een groter of kleiner deel van het land. In 1981 werd deze generatie waargenomen van 28.IV-15.VI. Het eerste exemplaar van de tweede generatie werd 7.VII te Stein gevangen. In VIII en IX werd *confusa* vrijwel alle dagen gemeld. De slotdatum was 8.X, toen nog vier exemplaren te Maasbracht gevangen werden (A. Maassen). Deze generatie werd niet alleen in het westen gezien, maar zelfs in Drenthe en Friesland. Het jaartotaal bedroeg 190 (zonder de bovengenoemde aantallen in of bij de kassen), een niveau waarop *confusa* zich nu al vijf achtereenvolgende jaren heeft kunnen handhaven.

Uit het overzicht van de vorige soort blijkt dat *confusa* ook reageert op het (kunstmatige) feromoon van *chalcites*, maar het is wel zeer onwaarschijnlijk dat zij dit ook zal doen op het natuurlijke. Er zullen wel subtiele verschillen tussen bestaan.

Vindplaatsen in 1981: Lbg.: Gulpen, IJzeren, Valkenburg, Voerendaal, Meerssen, Geulle, Elsloo, Stein, Sint Joost, Echt, Maasbracht, Vlodrop, Melick, Belfeld, Steyl, Tegelen, Wellert, Nederweert; N.B.: Helenaveen, Asten, Nederwetten, Breugel; Z.H.: Brielle, Maassluis, Rotterdam, Bergschenhoek, Alblasterdam; N.H.: Egmond-Binnen, Naarden; Utr.: Vreeswijk, Doorn, Grebbeberg; Gdl.: Arnhem, Eerbeek, Hall, Twello, Heerde, Winterswijk, Drempt, Tolkamer, Nijmegen, Beusichem; Ov.: Steenwijk; Dr.: Ruinen (12.IX-1.X, samen 7, Westerneng); Fr.: Oosterwolde, 22.IX (A. van Randen).

Scoliopteryx libatrix (Linnaeus). Op 16.IX werden 6 overwinterende exemplaren aangetroffen in een kelder te Laag-Keppel, op 4.X waren het er al 12. Op beide data hadden ze gezelschap van *Hypena rostralis* (Linnaeus), op 16.IX één, op 4.X twee. Vooral de aanwezigheid van deze soort is interessant, omdat ze nu veel zeldzamer is dan vroeger het geval was.

LITERATUUR

- Clench, H. K., (1978)1979. The names of certain holarctic hairstreak genera (Lycaenidae). — *J. Lep.Soc.* 32 (4): 277-281.
- Felix, C., 1981. Mededeling op vergadering van het Natuurhist. Genootsch. te Maastricht op 3.IX.1981. — *Natuurh. Maandbl.* 70 (9): 134.
- Lempke, B. J., 1979. Interessante vormen van Lepidoptera uit Nederland. — *Ent. Ber., Amst.* 39: 103-107, fig. 1-12.
- , 1982. Interessante waarnemingen en vangsten van Lepidoptera in 1980. — *Ent. Ber., Amst.* 42: 116-119.

Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam.

ACHTERBERG, C. VAN, 1982. FAMILIETABEL VAN DE HYMENOPTERA IN NOORDWEST-EUROPA. Wet. Meded. K. Ned. natuurh. Veren, nr. 152: 1-27, 234 fig. Prijs voor leden van KNNV en Ned. ent. Ver. f 5,50, voor anderen f 7,00.

Na een kort voorwoord volgt de inleiding, waarin gewezen wordt op de grote variatie in levenswijze van het enorme aantal insektesoorten dat tot deze orde behoort. Alleen al in Nederland wordt dit geschat op ruim 8000, meer dan tweemaal zoveel als dat van de Coleoptera. Verreweg het grootste deel daarvan (ongeveer 7000 soorten) behoort tot de sluipwespen.

Na de inleiding komen het prepareren (met duidelijke aanwijzingen hoe de „micro's" behandeld moeten worden), etiketteren en verzamelen aan de orde en dan volgt het hoofdgedeelte van de KM, de tabel om de 68 in het betreffende gebied voorkomende families (waarvan 65 in Nederland) te determineren. Het werken met deze tabel zal beginners zeker niet makkelijk vallen, maar de tekst wordt door een groot aantal voortreffelijke figuren verduidelijkt. Deze zijn bijeen gebracht in een aparte bijlage, die steeds naast de tekst gelegd kan worden. Tot slot volgen een literatuurlijst en een index van de wetenschappelijke en Nederlandse namen der in de tabel genoemde families.

De gehele WM is kennelijk met grote zorg samengesteld en betekent weer een waardevolle aanwinst voor de bekende serie. Toch nog een wens voor een eventuele herdruk: een lijst van technische termen met verklaring en ondersteund door fig. 1 zou het gebruik van de tabel vergemakkelijken. In couplet 1 bv. moet de gebruiker o.a. kiezen uit het al of niet aanwezig zijn van cenchri, maar wat dat zijn wordt niet vermeld.

De publicatie is te verkrijgen door storting van het bedrag op girorekening 13028 ten name van Bureau KNNV, Hoogwoud, onder vermelding van het gewenste. — B. J. Lempke.

VIERDE EUROPESE CONGRES VOOR LEPIDOPTEROLOGIE. — Met toestemming van het Hongaarse ministerie van Cultuur en van de Biologische Afdeling van de Hongaarse Academie van Wetenschappen zal het vierde Europese Lepidopterologencongres in de lente van 1984 te Boedapest worden gehouden. Dr. L. Gozmany, Natuurhistorisch Museum, Baross utca 13, H-1088 Boedapest, treedt, in samenwerking met de beheerraad van de S.E.L. (Societas Europaea Lepidopterologica), op als voorzitter van het plaatselijke organiserend comité. Het is om organisatorische redenen van groot belang dat belangstellenden zich, al is het maar voorlopig, laten inschrijven bij de congressecretaris: Dr. M. R. Gomez Bustillo, Torre de Madrid 5-12, Madrid 13, Spanje.